

ĐỒNG KHÁNH (10/1885 - 12/1888)

Niên hiệu: Đồng Khánh

Sau khi đày Hàm Nghi sang Angiêri, thực dân Pháp bàn với đại thần cơ mật Nguyễn Hữu Độ và Phan Đình Bình lập Kiên Giang quận công làm vua mới.

Kiên Giang quận công tên thật là ung Đường, sinh ngày 12 tháng Một năm Giáp Tí (1864) con trưởng của Kiên quốc công Hồng Cai, mẹ là Bùi Thị. Năm Ất Sửu (1865) lên hai, được đưa vào cung làm con nuôi thứ 2 của Tự Đức. Năm Quý Mùi (1883) được sắc phong là Kiên Giang quận công. Ngày 19 tháng Chín năm Ất Tị (1885) dưới quyền bảo trợ và quyết định của Giám quốc người Pháp, Ung Đường được lập lên làm vua lấy hiệu là Đồng Khánh. Ngay từ đầu, vua đã trở thành công cụ trong tay người Pháp. Lễ rước vua mới từ Phú Văn Lâu vào điện Cần Thành do Đờ Cuốc-xy và Săm pô dẫn đầu. Dọc đường rước vua đi qua có lính Pháp bông súng và lính Nam vác gươm giáo đứng bảo vệ. Lên ngôi, Đồng Khánh không quên ơn người đã tạo dựng cho mình nên ban liền ba đạo dụ phong Đờ Cuốc-xy tước “Bảo hộ quân vương”, phong Săm pô tước “Bảo hộ công” và tướng Oa-rơ-rô tước “Dực quốc công”. Đồng Khánh còn nhờ Đờ Cuốc-xy chuyển tới tổng thống Pháp bức điện thư cảm ơn nước Đại Pháp đã hết lòng vun trồng, cho mình và cam đoan sẽ mãi mãi giữ trọn tình giao hảo giữa hai nước. Từ đó, ngày nào, vua cũng tiệc tùng với các quan chức cấp Pháp, nhất là sau khi đã cưới con gái Nguyễn Hữu Độ.

Đồng Khánh càng thân Pháp thì phong trào cần Vương chống Pháp càng lan rộng khắp nơi. Thực dân Pháp đã phải thừa nhận: “Chưa hề ả xứ nào, thời nào có một ông vua bị thần dân oán ghét như vua bù nhìn Đồng Khánh!” Đồng Khánh cũng tự thú nhận: “Không đời nào tôi có thể tin rằng Hà Tĩnh, Quảng Bình trung thành với tôi, vì hai tỉnh ấy có nhiều sĩ phu quá?! Song đời làm vua của Đồng Khánh không được lâu, ngày 25 tháng Mười hai năm Quý Mùi (1888), Đồng Khánh chết bệnh tại chính điện Cần Thành (Huế), mới 25 tuổi, ở ngôi 3 năm, có 9 người con (6 nam, 3 nữ). Được tôn miếu hiệu Cảnh Tôn Thuần Hoàng đế.